

УДК: 316.334.23

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-272-4-1-82-86

ГОРБУНОВА А. В.
Запорізький національний університет

РОЗВИТОК БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ З УРАХУВАННЯМ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Перехід від «традиційної» до «інформаційної» економіки безпосередньо впливає на ті трансформаційні процеси, що відбуваються в нашій економіці, і процес бізнес-інкубування зокрема. В Україні доцільно розвивати віртуальні бізнес-інкубатори, які будуть створювати додаткові умови для розвитку малого і середнього бізнесу.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, трансформація, підприємництво, інновації.

GORBUNOVA A.
Zaporizhzhia National University

DEVELOPMENT OF BUSINESS-INCUBATORS IN TRANSFORMATION PROCESSES IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Ukraine is on the path of market transformation caused by the integration of its economy into the world economic space. Under these conditions, theoretical studies of economic transformation and the identification of pressing problems and tasks in this process are important. One such objective is to change the balance of participation of large and small enterprises in GDP in favor of the latter. This will allow us to build a more extensive sector of the economy, and a large number of small businesses will diversify the risks associated with the monopolization of the domestic market. The transition from the "traditional" to the "information" economy directly influences the transformation processes that are taking place in our economy and the business incubation process in particular. There are two differences between the "information" economy and the "traditional" one: the high qualification requirements of employees of firms, which necessitates the need for continuous training and advanced training of employees; Innovation as a basic condition for a firm's success. In Ukraine, it is advisable to develop virtual business incubators that will create additional conditions for the development of small and medium-sized businesses. Their activities are aimed at providing a list of services such as office infrastructure, back office, educational services, technological and consulting support, accounting and legal services, personnel management, existing communications. That is, the basis, which is not enough for start-ups.

Key words: business incubator, transformation, marketing, innovation.

Постановка проблеми. Україна перебуває на шляху ринкових перетворень, обумовлених інтеграцією її економіки до світового економічного простору. В цих умовах важливого значення набувають теоретичні дослідження трансформації економіки та визначення нагальних проблем та завдань в даному процесі.

Одним з таких завдань є зміна балансу участі великих та малих підприємств у ВВП на користь останніх. Це дозволить побудувати більш розгалужену сферу народного господарства, а велика кількість малих підприємств дозволить диверсифікувати ризики, пов'язані з монополізацією вітчизняного ринку.

Окрім зазначених позитивних явищ в економіці країни, практика господарювання свідчить, що наявність у регіонах великої кількості малих підприємств слугує підвищенню рівня життя, зайнятості населення, пожвавленню економіки. Малі підприємства, в той же час, є основними суб'єктами економіки, що розробляють та реалізують інновації. Одним із напрямів оптимізації розвитку малих підприємств є функціонування в регіонах бізнес-інкубаторів.

Бізнес-інкубатори, будучи базовим елементом інфраструктури розвитку й підтримки малого підприємництва, одночасно є інструментом структурної, соціально- економічної й інноваційної політики. В рамках діяльності бізнес-інкубатору досягається погодження інтересів малого бізнесу, дослідницьких і навчальних закладів, промисловості та регіональної влади.

Зважаючи на недостатній рівень фінансової грамотності у потенційних підприємців в Україні, можна зробити висновок, що створення достатнього рівня бізнес-інкубаторів виступило б могутнім інструментом підтримки малого і середнього бізнесу, що є основною опорою економічного розвитку країни та її трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем формування й функціонування бізнес-інкубаторів, їх ролі у розвитку малого і середнього підприємництва на інноваційній основі зробили вітчизняні та зарубіжні вчені. Так, вчені О. В. Абакуменко, Л. О. Коваленко, Н. А. Марченко вивчають питання складових механізму національної інноваційної системи, місця бізнес-інкубаторів у цьому механізмі; складові майбутнього успіху учасників бізнес-інкубатора та критеріїв їх оцінки [1].

Дослідниця Ю. Г. Бочарова у своїй праці [2] обґрунтувала значення та роль елементів інноваційної інфраструктури у забезпеченні конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації. Досліджено сутність та форми бізнес-інкубаторів в Україні та світі. Визначено кількісні та якісні особливості їх становлення та розвитку. Встановлено значення та роль бізнес-інкубаторів для розвитку підприємництва та конкуренції.

У своїй праці [3] О. М. Паламарчук на основі аналізу діяльності ефективно діючих бізнес-

інкубаторів в Україні стверджує, що основною концепцією бізнес-інкубатора в наших реаліях має бути не стільки надання консультативних послуг і виконання конкретних замовлень підприємств, скільки створення умов для становлення світогляду приватного власника та його адаптації до ринкового середовища, сприяння досягненню необхідного рівня професіоналізму.

Дослідником М. М. Білим виокремлено основні проблеми, що перешкоджають розвитку бізнес-інкубаторів в Україні, основними з яких є: відсутність чіткого законодавчого визначення поняття «бізнес-інкубатор»; нерівномірність розподілу існуючої мережі бізнес-інкубаторів за регіонами України; низький рівень залученості до створення бізнес-інкубаторів університетів та інших наукових закладів; відокремленість вже створених бізнес-інкубаторів від мережі технопарків чи промислових зон; низький рівень підтримки створення та функціонування бізнес-інкубаторів з боку державної та місцевої влади [4].

Формулювання цілей. Метою статті є узагальнення проблем розвитку і впровадження бізнес-інкубаторів з урахуванням трансформаційних процесів в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначено, Н.В. Петришиною, трансформація – це складний процес перетворення економічної системи, який передбачає кількісні та якісні зміни складових системи та сфер економічного життя. Трансформація є складним, різнорівневим та багатоаспектним процесом, який передбачає перехід від однієї економічної системи до іншої і має свої особливості у різних країнах [5].

Одним з напрямків проведення трансформаційних перетворень в економіці є розвиток приватного сектора, структурна перебудова національної економіки та ліквідація монополій. Тобто становлення прошарку індивідуальних та асоційованих приватних власників і формування недержавного сектору як основи розвитку ринкових відносин.

Для того, щоб активізувати цей напрямок перетворень, необхідно створити спеціальні соціально-економічні інститути, які будуть сприяти створенню нових малих та середніх підприємств. Як свідчить зарубіжний досвід, що саме створення бізнес-інкубаторів, спроможне забезпечити сприятливі організаційно-економічні умови для розвитку малого і середнього бізнесу, підвищення конкурентоздатності підприємств і компаній на ринку шляхом надання всебічної допомоги підприємцям на всіх стадіях організації і функціонування підприємств [6].

Якщо за статистикою, самостійно виживають у середньому близько 1/3 створених фірм, то серед тих, хто скористався підтримкою бізнес-інкубаторів, як правило, стають успішними понад 85% учасників. Інкубаційний період фірми-клієнта триває переважно 2-3 роки. По закінченню цього терміну інноваційна фірма залишає інкубатор, необхідно зареєструвати фірму, розробити бізнес-план власного розвитку, заповнити заяву на вступ з відповідною формою і очікувати рішення. В разі потрапляння до бізнес-інкубатора компанії надається місце розташування, навчання залученням відомих експертів у галузі венчурного інвестування, комплексні консалтингові послуги, юридичний і фінансовий супровід тощо [7].

Важливими перевагами бізнес-інкубатора є: творча атмосфера, можливість контактувати подібними фірмами; створення іміджу серйозної компанії; набір недорогих, але необхідних послуг; гнучкість менеджменту.

Також у теперішній час варто говорити не про конкретні бізнес-інкубатори як такі, а про бізнес-інкубування як безперервного процесу регіонального розвитку, що сприяє підвищенню ефективності малого і середнього підприємництва [8].

Дослідження свідчать, що на сьогоднішній день чітко вимальовуються три покоління і відповідно три моделі бізнес-інкубаторів (табл. 1).

Таблиця 1

Еволюція моделі бізнес-інкубаторів	
Моделі бізнес-інкубаторів	Базисна характеристика моделі
1-е покоління бізнес-інкубаторів (кінець 70-х років – кінець 80-х років)	Некомерційні, безприбуткові організації. Надання стандартного, обмеженого набору послуг (здача приміщення в оренду, надання комунальних послуг, забезпечення підприємств засобами комунікацій). Інкубатори змішаного типу, неспеціалізовані
2-е покоління бізнес-інкубаторів (початок 90-х років – кінець 90-х років)	Комерціалізація досліджень і розробок. Здійснення трансферту знань і технологій, забезпечення конкурентоспроможності на регіональному і національному рівнях. Вбудовування в регіональну і національну стратегію по формуванню кластерів у тих чи інших галузях технологічного розвитку, в регіональну і національну наукову, інноваційну і технологічну стратегію. Перехід до спеціалізованих інкубаторів
3-е покоління бізнес-інкубаторів (початок 2000-х років до теперішнього часу)	Створення інтернет-інкубаторів. Забезпечення умов для зростання науково ємного бізнесу. Основними функціями стає надання інформаційних послуг і формування мереж. Створюються венчурними фірмами чи крупними транснаціональними консалтинговими компаніями. Орієнтація діяльності на прибуток.

Складено за [6; 13]

На початковому етапі бізнес-інкубатори використовувалися для проведення реструктуризації і диверсифікації економіки на регіональному рівні, а також для створення нових робочих місць, забезпечення соціальної стабільності в регіонах. Взаємодія інкубатора з іншими інституціональними структурами регіону і суб'єктами політики замикалася, як правило, на регіональних структурах влади. Серед послуг в першій моделі особливе значення мало забезпечення підприємств площами. Саме з орендою приміщень зв'язувалася роль інкубаторів в підтримці малого бізнесу, і саме оренда приміщення розглядалася в якості ключової характеристики, що відрізняє інкубатори від інших інструментів політики, пов'язаних з підтримкою малого бізнесу.

Формування і розвиток 2-го покоління бізнес-інкубаторів зумовлене зміною умов розвитку і прискоренням ритму еволюції. По-перше, з прискоренням самого ритму розвитку науки і технологій виникла необхідність прискорення трансферу знань і технологій, а також процесів комерціалізації досліджень і розробок. Це зумовило появу таких інституціональних структур, як дослідницькі spin-offs компанії, технологічні фірми в галузях науки і технологій, що швидко розвиваються, і поставило на порядок денний завдання дослідження інструментів політики, які слід було б використати для підтримки цих структур. По-друге, змінилися умови існування, виживання і розвитку самих малих підприємств, змінилися вимоги, які пред'являє до них бізнес-середовище і, як наслідок, змінилися вимоги малих підприємств до бізнес-інкубаторів. Для того, щоб вижити, площ і стандартного набору послуг стало вже недостатньо. Необхідно було відкрити доступ до інформації, фінансових ресурсів, технологій, постійного підвищення професійного рівня працівників малих підприємств і менеджерів інкубаторів.

Зазначимо, що у частині створення інкубаторів 2-го покоління більше половини обстежених інкубаторів ЄС були орієнтовані на підтримку наукомістких і високотехнологічних компаній і на виконання місії з забезпечення умов для трансферу знань. Ще одна відмітна особливість таких інкубаторів полягає в тому, що вони виходять за рамки суто регіональної політики, їх значущість піднімається на національний і навіть на міжнародний рівень. Інкубатори як інструмент політики починають вже використовуватися на рівні таких геополітичних утворень, як Європейський союз. У ньому інкубатори зведені в ранг пріоритетів інноваційної політики і політики підтримки малого бізнесу, тому дуже відчутна підтримка цих структур з фондів Європейського союзу — 13,4% обстежених бізнес-інкубаторів отримали підтримку з фондів ЄС [6].

Крім того, на цьому етапі змінилася роль різних суб'єктів політики в інкубаторському русі. З'явилися нові учасники, а саме: наукові організації і університети, фінансові структури, і одночасно трансформувалася роль неурядових організацій і приватного сектора. Таким чином, регіональні і національні структури влади як і раніше залишилися основними суб'єктами, які надають фінансову підтримку інкубаторам. Проте новим стало формування партнерства між державним і приватним секторами, яке вже зводиться в ранг політики. Таким чином, поступово почали створюватися передумови для переходу від неприбуткової до комерційної концепції бізнес-інкубаторів.

У рамках 2-го покоління велика частина інкубаторів залишається структурами неприбутковими. Проте вже узятий курс на мінімізацію субсидій, на досягнення інкубаторами точки самоокупності, і це зводиться в ранг пріоритетів політики. Таким чином, в цих умовах закладається основа для переходу до нової концепції функціонування цих інституціональних структур, а саме до комерційної моделі [6].

Новою функцією бізнес-інкубаторів стало стимулювання взаємодії між фірмами інкубатора. Якщо раніше самі процеси виникнення взаємодоповнюючих фірм відбувалися в порядку самоорганізації, то у рамках 2-го покоління формування взаємодоповнюючих фірм включається до завдання інкубаторів, і ця функція здійснюється шляхом розробки критеріїв прийому фірм у бізнес-інкубатор, причому самі фірми більшою мірою розглядають цей аспект в якості найважливішої переваги, яку вони отримують, працюючи в стінах інкубатора.

Змінився склад послуг і сам підхід бізнес-інкубаторів до їх надання своїм клієнтам. Інкубатори почали орієнтуватися, по-перше, на надання послуг, які малі підприємства не можуть отримати на ринку, і, по-друге, на виявлення і формування того комплексу послуг, який був би достатній для успішного розвитку малих підприємств. Інкубатори узяли на себе місію з формування свого роду мосту між малими підприємствами і фінансовими структурами стосовно постачання грошових ресурсів. Деякі бізнес-інкубатори стали формувати невеликий фонд для забезпечення фінансової підтримки малим підприємствам на стартовій стадії. Менеджери інкубаторів почали ініціювати або надавати організаційну допомогу при створенні кредитних спілок, лізингових компаній при інкубаторах.

Відносно оплати послуг бізнес-інкубатори також намагаються маневрувати. Для підприємств на стартовій стадії багато інкубаторів роблять послуги безкоштовно, а в міру розгортання бізнесу переходять до надання послуг за субсидованими цінами. За даними обстеження, проведеного під егідою Європейської комісії, в Європейському союзі близько 30% бізнес-інкубаторів безкоштовно робили внутрішні послуги для малих підприємств незалежно від їх життєвого циклу і більше 45% інкубаторів надавали послуги за субсидованими цінами. Що стосується зовнішніх послуг, то близько 30% бізнес-інкубаторів робили такого роду послуги за субсидованими цінами, і лише близько 4% – безкоштовно [6].

Дослідження свідчать, що починаючи з другої половини 90-х років паралельно з 2-м поколінням почало формуватися 3-є покоління інкубаторів. Фактично базисні характеристики 3-ї моделі почали утворюватися і апробуватися в секторі інформаційно- комунікативних технологій.

Варто зазначити, що ключовим завданням інкубаторів 3-го покоління є забезпечення умов для зростання тієї частини наукомісткого бізнесу, який відноситься до технологічних областей, що швидко розвиваються. Таким чином, на інкубатори цього покоління випала місія "двигуна" структурно-технологічних змін, причому нині цю місію вони виконують не як інструмент національної і регіональної політики, а як інструмент, який використовується приватним сектором в процесі самоорганізації для формування нових ринків і зміцнення своїх позицій на них.

Відмітною особливістю інкубаторів тут є їх орієнтація не просто на самоокупність, а на виробництво прибутку. Більше того, самі доходи інкубаторів ростуть з доходів на інвестиції, які інкубатор сам вкладає в розвиток малих підприємств. Це змінює основні базисні постулати, які були півстоліття тому закладені в основу інкубаторів як безприбуткових інституціональних структур.

Більше того, їх основними функціями стає надання послуг, як правило, інформаційних і формування мереж. У справі забезпечення успіху діяльності інкубаторів 3-го покоління на перший план виходить здатність менеджерів створити добре організовані мережі стратегічних партнерів, тобто стратегічні мережі і кваліфікація менеджерів стають ключем до успіху.

Виникнення і розвиток бізнес-інкубаторів 3-го покоління обумовлено переходом економіки від «традиційної» до «інформаційної». Ключовими є дві відміни «інформаційної» економіки від «традиційної», а саме [7]:

- високі вимоги до кваліфікації співробітників фірм, що обумовлює необхідність постійного навчання і підвищення кваліфікації працівників;

- інноваційність як основна умова досягнення фірмою успіху.

В таких умовах вирішальна роль належить віртуальним бізнес-інкубаторам – інкубаторам «без стін». Вирізняють дві принципово різні категорії віртуальних інкубаторів:

1. Інкубатор ідей – інтернет-інкубатор як «компанія, що спеціалізується на створенні стартапів (компаній-початківців) з метою їх подальшого продажу інвесторам [15]. Тут мова йде про інноваційні товари та послуги, для пропозиції на ринок яких створюється стартап, при цьому середовищем для розповсюдження подібних товарів і послуг виступає виключно інтернет.

2. Інкубатор інфраструктури – інтернет-інкубатор, який надає можливості для організації представництва компанії в інтернеті. З одного боку компанія може займатися традиційним бізнесом, а інтернет для неї можна розглядати як засіб залучення клієнтів, інструмент для розширення ринків збуту, а з іншого – компанія може бути орієнтована на ведення бізнесу виключно в інтернеті і повністю покладатися на інкубатор при вирішенні маркетингових завдань.

Як було зазначено вище, що в світі, і в Україні в тому числі, відбувається перехід від «традиційної» до «інформаційної» економіки. Даний факт безпосередньо впливає на ті трансформаційні процеси, що відбуваються в нашій економіці і процес бізнес-інкубування зокрема. Так, діяльність близько 90% фірм, що розміщені в бізнес-інкубаторах, пов'язана з використанням високих технологій та інновацій. Досить великого розповсюдження набули віртуальні (ІТ) бізнес-інкубатори. Цей напрямок розвитку інкубаторів властивий і для України. У 2012 р. в Україні з'явився перший бізнес-інкубатор повного циклу, який надає послуги з розвитку стартап-проектів, а також забезпечує подальший супровід та залучення інвестицій в стартап-компанії. В Україні активно працюють зі стартапами 7 інкубаторів і один венчурний фонд.

Позитивними прикладами ІТ бізнес-інкубаторів на сьогодні є:

1. Harry Farm – бізнес-інкубатор, який надає послуги девелопменту для стартап-команд або компаній, а також подальший супровід та залучення інвестицій в стартап компанії. Метою діяльності є комерціалізація нових технологій і розробок в сфері інформаційних технологій.

2. WannaBiz – венчурний фонд, який надає інвестицій в розмірі до 50000 доларів в сферах adtech і SaaS. Був заснований як бізнес-інкубатор. Впродовж трьох перших років акселераційну програму WannaBiz пройшли 11 стартапів, 7 з них отримали інвестиції, 6 перейшли до наступного раунду інвестування.

3. GrowthUp – самостійна структура у форматі бізнес-інкубатору для технологічних стартапів, основною ціллю якого було надання знань найбільшій кількості підприємців на початковому етапі запуску бізнесу.

Висновки. Трансформаційні процеси, які наразі відбуваються в економіці України потребують ефективних способів підтримки малого підприємництва, інфраструктурних механізмів підтримки підприємництва, розрахованих на довгостроковий період. Досвід високорозвинених країн свідчить, що розвиток бізнес-інкубаторів сприяє створенню малих і середніх підприємств, як правило, інноваційного типу.

В результаті еволюції розвитку сформувалося три моделі бізнес-інкубаторів: 1) безприбуткові організації, орієнтовані на надання стандартного, обмеженого набору послуг; 2) комерціалізація досліджень і розробок, основна мета діяльності – здійснення трансферу знань і технологій, забезпечення конкурентоспроможності на регіональному і національному рівнях; 3) створення інтернет-інкубаторів, що спеціалізуються на забезпеченні умов для зростання наукомісткого бізнесу. Основними функціями стає надання інформаційних послуг і формування мереж. Орієнтація діяльності інкубаторів спрямована на прибуток.

З огляду на вище зазначене, в Україні доцільно розвивати віртуальні бізнес-інкубатори, які будуть створювати додаткові умови для розвитку малого і середнього бізнесу, оскільки їх діяльність спрямована на

надання такого переліку послуг, як офісна інфраструктура, бек-офіс, освітні послуги, технологічна і консалтингова підтримка, бухгалтерські і правові послуги, управління персоналом, існуючі зв'язки, тобто того базису, якого не вистачає новоствореним фірмам.

Література

1. Абакуменко О. В. Роль бізнес-інкубаторів у активізації інноваційного розвитку країни / О. В. Абакуменко, Л. О. Коваленко, Н. А. Марченко // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 3 (3). – С. 52–60.
2. Бочарова Ю. Г. Роль та значення бізнес-інкубаторів у розвитку конкуренції / Ю. Г. Бочарова // Молодий вчений. – 2015. – № 10 (25), частина 1. – С. 95–97.
3. Паламарчук О. М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/2016/1900-1469372698.pdf>.
4. Білий М. М. Бізнес-інкубатори: особливості створення та функціонування в Україні та світі [Електронний ресурс] / М. М. Білий // Маркетинг і контролінг: сучасні виклики підприємництва. – 2017. – Режим доступу : <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/6090/1/6695p.pdf>
5. Петришина Н.В. Проблеми трансформації економіки України [Електронний ресурс] / Н.В. Петришина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. – 2014. – Вип. 24. – С. 31–38. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2014_24_7
6. Гапоненко Н. В. Трансформація моделі бізнес-інкубаторів на пути к экономике знаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf>.
7. Порівняльний аналіз функціонування найбільш затребуваних ІТ бізнес-інкубаторів України // Національна освітня інфраструктура удосконалення інноваційної та підприємницької діяльності ІТ-студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tempus.nung.edu.ua/uk/news/>
8. Кравченко М. В. Особенности бизнес-инкубирования в России и за рубежом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/166.pdf>.
9. Международный опыт бизнес-инкубирования : научно-информационный материал / Н.П. Иващенко, Ф.Ш. Федорова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.msu.ru/projects/amv/doc/h6_1_6_1_nim2.pdf.
10. Гапоненко В. Ф. Бизнес-инкубаторы в Национальной инновационной системе / В. Ф. Гапоненко. – М. : Современная экономика и право, 2006. – 217 с.
11. Васильева Л. М. Бізнес-інкубатори як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва [Електронний ресурс] / Л. М. Васильева // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2010_1/files/EC110_11.pdf.
12. Чухно О.В. Українські бізнес-інкубатори: тенденції, проблеми, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.businesslaw.org.ua/business-inkubatory/>.
13. Оптимальная практика организации работы бизнес-инкубаторов. – Женева : Организация объединенных наций, 2001. – 123 с.
14. Колдовский В. В. Виртуальные бизнес-инкубаторы как инструмент развития малых инновационных фирм и повышения инвестиционной привлекательности регионов / В. В. Колдовский // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1 (22). – С. 108–114.
15. Рухина Э. Почем яйца? [Електронний ресурс] / Э. Рухина // InterNet magazine. – № 20. – Режим доступу : <http://www.gagin.ru/internet/20/index.html>

References

1. Abakumenko O. V. Rol biznes-inkubatoriv u aktyvizatsii innovatsiinoho rozvytku krainy / O. V. Abakumenko, L. O. Kovalenko, N. A. Marchenko // Naukovyi visnyk Polissia. – 2015. – № 3 (3). – С. 52–60.
2. Bocharova Yu. H. Rol ta znachennia biznes-inkubatoriv u rozvytku konkurentsii / Yu. H. Bocharova // Molodyi vchenyi. – 2015. – № 10 (25), chastyna 1. – С. 95–97.
3. Palamarchuk O. M. Osoblyvosti funktsionuvannia biznes-inkubatoriv v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://oaji.net/articles/2016/1900-1469372698.pdf>.
4. Bilyi M. M. Bisnes-inkubatory: osoblyvosti stvorennia ta funktsionuvannia v Ukraini ta sviti [Elektronnyi resurs] / M. M. Bilyi // Marketing i kontroling: suchasni vyklyky pidpriemnytstva. – 2017. – Rezhym dostupu : <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/6090/1/6695p.pdf>
5. Petryshyna N.V. Problemy transformatsii ekonomiky Ukrainy [Elektronnyi resurs] / N.V. Petryshyna // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 18: Ekonomika i pravo. – 2014. – Vyp. 24. – S. 31–38. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2014_24_7
6. Gaponenko N. V. Transformaciya modeli biznes-inkubatorov na puti k ekonomike znaniy [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf>.
7. Porivnialnyi analiz funktsionuvannia naibilsh zatrebuvanykh IT biznes-inkubatoriv Ukrainy // Natsionalna osvitiina infrastruktura udoskonalennia innovatsiinoi ta pidpriemnytskoi diialnosti IT-studentiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://tempus.nung.edu.ua/uk/news/>
8. Kravchenko M. V. Osobennosti biznes-inkubirovaniya v Rossii i za rubezhom [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/166.pdf>.
9. Mezhdunarodnyj opyt biznes-inkubirovaniya : nauchno-informacionnyj material / N.P. Ivashenko, F.Sh. Fedorova [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : https://www.msu.ru/projects/amv/doc/h6_1_6_1_nim2.pdf.
10. Gaponenko V. F. Biznes-inkubatory v Nacionalnoj innovacionnoj sisteme / V. F. Gaponenko. – M. : Sovremennaya ekonomika i pravo, 2006. – 217 s.
11. Vasylieva L. M. Biznes-inkubatory yak chastyna infrastruktury pidtrymky maloho pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs] / L. M. Vasylieva // Derzhava ta rehiony : naukovovo-vyrobnychyi zhurnal. – 2010. – № 1. – Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2010_1/files/EC110_11.pdf.
12. Chukhno O.V. Ukrainski biznes-inkubatory: tendentsii, problemy, perspektivy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.businesslaw.org.ua/business-inkubatory/>.
13. Optimalnaya praktika organizacii raboty biznes-inkubatorov. – Zheneva : Organizaciya obedinennykh nacij, 2001. – 123 s.
14. Koldovskij V. V. Virtualnye biznes-inkubatory kak instrument razvitiya malyh innovacionnykh firm i povysheniya investicionnoj privlekatelnosti regionov / V. V. Koldovskij // Visnik Ukrayinskoyi akademiiy bankivskoyi spravi. – 2007. – № 1 (22). – S. 108–114.
15. Ruhina E. Pochem jajca? [Elektronnij resurs] / E. Ruhina // InterNet magazine. – № 20. – Rezhim dostupu : <http://www.gagin.ru/internet/20/index.html>

Рецензія/Peer review : 27.07.2019

Надрукована/Printed : 08.09.2019
Рецензент: д.е.н., проф. Савіна Г. Г.